Бейлін М. В. – канд. техн. наук
ХГАФК (Харків)

ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ І СОЦІАЛЬНИЙ ПРОГРЕС

Сучасність техніки визначається не за датою випуску, а за ступенем її наукоємності і пов'язана з ступенем використання нових наукових знань та технологій. Першою системою теоретичних знань, які знайшли втілення у штучних, доцільно створених матеріальних засобах діяльності людей, була раціональна механіка античної епохи. Значно пізніше з'явились теорії, у яких були зроблені спроби філософсько-методологічного осмислення не явищ природи, а технічних проблем. Вони поклали початок розвитку технічних наук як рівнозначних з природознавством і суспільствознавством розділів наукових знань. Зрозуміло, що ці події, як і подальший швидкий розвиток науково-технічних знань і основаних на них технологій, були породжені суспільною потребою у розвитку ефективних засобів вирішення технічних завдань нового типу. Визначення соціальної обумовленості науково-технічного прогресу ще недостатньо для розуміння його глибоких, тим більше – граничних основ. Так виникає завдання рефлексії над самою соціальною потребою у розвитку техніки і технологій.

Соціальне значення технологій як доцільно розроблених способів і засобів отримання, переробки, збереження, транспортування і практичного використання речовини, енергії та інформації визначається необхідністю створення, застосування і утилізації техніки. Враховуючи роль технологій в житті суспільства, весь технічний прогрес людства може бути представлений як процес виникнення і зміни технологічних укладів [1]. Періодизація історії за таким принципом дозволяє уникнути впливу формаційного підходу, який має суттєві недоліки і виявився недостатнім для пояснення особливостей сучасного етапу життя суспільства. Якщо ж зважити, що ці особливості, включаючи системну кризу техногенної цивілізації, породжені переходом людства від індустріальної до постіндустріальної фази техніко-технологіч-ного розвитку, дослідження причин сучасного стану, тенденцій і перспектив соціального прогресу отримують більш адекватну методологічну базу.

Світоглядною основою і способом життя індустріального суспільства є укорінена в історії культури антропоцентрична картина світу. Безмежна віра в місію Людини, силу Розуму, науки і техніки, визнання безумовної користі необмеженого розвитку промисловості, неминуче посилення екстенсивної складової в розвитку ринкової економіки, прагнення до досягнення повної влади над навколишнім середовищем з метою глибокого його перетворення "під людину" і розширення природовикористання – всі ці особливості світогляду початкового етапу індустріальної епохи привели в кінцевому результаті до формування спочатку споживчого суспільства, а потім і орієнтованого на надмірне споживання матеріальних благ "суспільства достатку" з характерними для нього ідеологією і цінностями. Безпосереднім результатом досягнення поставлених таким чином цілей стало прискорення техніко-технологічних перетворень і збільшення споживання природи, яка начебто протистоїть людині. Технічна реалізація новітніх наукових знань у другій половині XX століття привела до формування високоефективних науковомістких технологій, а орієнтована таким чином діяльність отримала надзвичайно могутню матеріально-технічну и науково-технологічну базу, що надзвичайно швидко і суттєво приблизило людство до реалізації ідей і цілей, укорінених у минулому і сформованих на світогляді і цінностях споживчого суспільства. Так виникла гостра проблема невідповідності практично необмежених технологічних можливостей сучасної техніки, з одного боку, і стану суспільної свідомості і цілей життєдіяльності, які залишились в основних своїх рисах і принципах на рівні світогляду індустріальної епохи, - з другого боку. Смисл цієї колізії і небезпека її стихійного розвитку уже привели до глобальної екологічної кризи і сьогодні залишаються у багатьох аспектах незрозумілими, і тому вони не оцінені на належному рівні. Справжні масштаби не лише екологічної, а системної кризи техногенної цивілізації вислизають з поля зору спеціалістів, які прагнуть запобігти пагубним соціальним наслідкам техніко-технологічного прогресу. Про це свідчить, зокрема, наявність багатьох конкуруючих сценаріїв майбутнього, які базуються на суттєво різних моделях кризової ситуації. Концепцію безпечного і стабільного існування світової спільноти як основи стратегії соціально-економічного розвитку складно реалізувати при подальшому стрімкому розвитку ринкової економіки і незмінності цільової установки на необмежене зростання споживання людьми матеріальних благ. Сьогодні складно навіть уявити, як можна змінити ці глибоко вкорінені у суспільній свідомості основи сучасного соціально-економічного і техніко-технологічного прогресу.

При будь-якому варіанті подальшого розвитку кризи, породженої переходом техногенної цивілізації у постіндустріальну епоху, її подолання можливе лише за умови докорінної зміни історично сформованого типу природокористування і відповідних природоперетворюючих технологій, що в свою чергу передбачає принциповий перегляд світоглядних і методологічних підстав життєдіяльності суспільства. Зрозуміло, що витікаючи з цього проблеми лежать за межами самої техніки і відносяться до компетенції інтелектуальної діяльності і духовної культури. Лише тут, спираючись на високі досягнення людського духу, гуманізму і світової культури, ще можливо перебудувати основи і цілепокладання техніко-технологічної діяльності людей, спробувати переорієнтувати людство на цінності і цілі безмежного пізнання і духовного розвитку як атрибуту Людини.

Література:

1. Горшков В.Г., Кондратьев К.Я., Лосев К.С. Природная биологическая регуляция окружающей среды // Известия Русского географического общества. – М., Вып. 6., 1994. – С.17-23.